

OKSANA POLINKEVYCH

KONSEKWENCJE GOSPODARCZE KONFLIKTÓW WOJSKOWYCH - KONTEKST UKRAIŃSKI

Streszczenie: Głównym celem podjętych badań było uporządkowanie i uzupełnienie. Celem artykułu było zwrócenie uwagi na okresy, które wpływają na gospodarkę Ukrainy oraz analiza ich ekonomicznych konsekwencji. Autor opracował tezę, że okres wojny miał negatywny wpływ na gospodarkę Ukrainy i jest kontynuacją poprzedzających go konfliktów, kryzysów i pandemii. Wyróżnia się trzy główne okresy: 1 okres (od 2013 do 2014) – konflikt na wschodzie Ukrainy, 2 okres (od 2019) – okres pandemii, 3 okres (od 2022) – okres militarny. Do realizacji celu badawczego i weryfikacji tej tezy wykorzystano metodę analizy porównawczej, analogii, uogólnienia, abstrakcji, które są uniwersalnymi narzędziami badawczymi. Artykuł opisuje istotę konsekwencji, strat i szkód powstałych w wyniku działań wojennych. Zaznaczoną, że konsekwencje wojny mierzy się stratami i zniszczeniami. Przedstawiono stosunek tych kategorii i podano ich pomiar. Analiza procesów rozwoju gospodarczego Ukrainy została przeprowadzona w trzech okresach. Wybór każdego okresu jest uzasadniany i nakreśla się jego ramy czasowe. Pokazują negatywne konsekwencje i wektor rozwoju gospodarki Ukrainy. Szczególną uwagę zwraca się na trzeci etap - wojskowy. Upadek ukraińskiej gospodarki będzie miał negatywny wpływ na gospodarkę światową i osłabi bezpieczeństwo żywnościowe, gdyż Ukraina jest liderem w eksporcie żywności na świat. W opracowaniu skupiono się na roli dziewięciu obwodów, w których toczą się aktywne działania wojenne: Charkowskiego, Donieckiego, Kijowskiego, Zaporoskiego, Mikołajowskiego, Czernihowskiego, Sumskiego, Chersońskiego, Ługańskiego. Stanowią one 30% krajowego PKB. Każdy konflikt jest niebezpieczny, ponieważ zagraża suwerennej władzy rządzenia terytoriami. Dlatego działania wojenne na terytorium Ukrainy stanowią zagrożenie nie tylko dla gospodarki Ukrainy, ale i całego świata. Analizowane są scenariusze rozwoju gospodarki Ukrainy bez wojny, które zakładają tempo wzrostu PKB do 2024 r. do 4%, stopniowe spowolnienie inflacji do 5% oraz spadek stopy bezrobocia do 8,7%. Główne czynniki, które przyczyniłyby się do wyjścia gospodarki z konfliktu zbrojnego na wschodzie i pandemii koronawirusa w następujących obszarach: PKB, bezrobocie, inflacja, stopa dyskontowa NBU. Podsumowanie dotyczy możliwości naprawy gospodarczej Ukrainy poprzez państwowe programy odnowy. Przyjęto założenia dotyczące utraty siły roboczej i zapowiedziano badanie, że większość Ukraińców może nie chcieć wracać do swoich regionów, z których zostali zmuszeni do relokacji.

Doprowadziło to do niedoboru siły roboczej na Ukrainie i spowolnienia powojennego ożywienia gospodarczego z powodu znacznej utraty kapitału ludzkiego i dużej redystrybucji siły roboczej w kraju.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwo, biznes społecznie odpowiedzialny, ekonomiczne konsekwencje wojny, straty, straty, delokalizacja przedsiębiorstw.

JEL codes: O1, M1

1. WSTĘP

W gospodarce zrównoważonego rozwoju znaczenia nabierają czynniki wzrostu i kształtowania biznesu odpowiedzialnego społecznie. Konflikty wojskowe, kryzysy i pandemie mają negatywny wpływ na te procesy. Nawet badanie „Ekonomiczne konsekwencje pokoju” dowodzi, że długotrwałe wojny powodują znaczne koszty dla społeczeństwa i państwa [Keynes 1920]. Na Ukrainie wojna hybrydowa trwa od Euromajdanu 2013 i rewolucji godności 2014. Przykładami „szyn ekonomicznych” są dwie wojny światowe. Klęska Niemiec w I wojnie światowej była spowodowana problemami gospodarczymi, a nie klęską militarną. W 1918 r. zabrakło zasobów, co negatywnie wpłynęło na gospodarkę. Rezultatem była rewolucja i zawieszenie broni w Compiègne. W czasie II wojny światowej Wielka Brytania, Niemcy, Włochy, Japonia i były Związek Radziecki były uzależnione od dostaw surowców i gotowych produktów przemysłowych. W czasie wojny gospodarka skupiła się na zaspokajaniu potrzeb wojskowych, obniżono koszty pracy i mobilizacji ludności.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na okresy, które wpływają na gospodarkę Ukrainy oraz analiza ich ekonomicznych konsekwencji.

Pierwsza część artykułu rozważa istotę skutków wojny i proponuje ich pomiar, druga opisuje wojnę hybrydową w Donbasie w latach 2013-2021 oraz identyfikuje trzy okresy rozwoju gospodarczego Ukrainy. Część trzecia ocenia negatywne konsekwencje gospodarcze realizacji trzeciego okresu militarnego dla rozwoju gospodarki Ukrainy.

2. MATERIAŁ I METODYKA BADAWCZA

Badaniami starano się objąć cały okres zmian, ale skupiało się na latach 2013-2022. Materiał badawczy został zebrany na podstawie danych publikowanych przez Państwową Służbę Statystyczną Ukrainy, notatek analitycznych Centrum Strategii Gospodarczych, prognoz NBU i literatura przedmiotu.

Podstawową metodą zastosowaną w pracy jest analiza porównawcza. Algorytm analizy porównawczej składał się z następujących elementów:

1. wskaźników do porównywania danych statystycznych;
2. identyfikacja trendów;

3. ocena skutków wojny dla Ukrainy i świata. Do osiągnięcia celu badawczego zastosowano metodę analogii, uogólnienia, abstrakcji, które są uniwersalnymi narzędziami badawczymi.

3. WYMIAR KONSEKWENCJI WOJNY

Konsekwencje wojny różnią się od konsekwencji katastrof. Są wynikiem wpływu destrukcyjnych i innych czynników na gospodarkę, politykę i całe społeczeństwo. Oznacza to, że skutki wojny dotyczą społeczno-gospodarczych, politycznych, naukowych, technicznych i innych sfer życia jednostki, społeczeństwa, przedsiębiorstwa i państwa. Na tych obszarach zaszły i nasiliły się zmiany w związku z konfliktami zbrojnymi (wojnami). Skutki wojny mierzy się stratami i zniszczeniami.

Straty są częścią konsekwencji wynikających z negatywnych zmian w kluczowych obszarach działalności. Ma to szerokie znaczenie. Jest to ściśle związane z ofiarami wojny, które mogą być sanitarne i nieodwracalne.

Straty są wynikiem negatywnej zmiany spowodowanej zdarzeniami w sferze gospodarczej, które naruszają integralność lub pogarszają warunki funkcjonowania. Zawierają [Ivanova 2015, s. 62]:

- pogorszenie zdrowia człowieka od wartości przeciętnej, tj. jego choroba lub nawet śmierć;
- naruszenie procesu normalnej działalności gospodarczej;
- utratę określonego rodzaju mienia, innych wartości materialnych, kulturowych, historycznych lub przyrodniczych;
- pogorszenie stanu środowiska naturalnego lub środowiska człowieka.

Najbardziej powszechną definicją uszkodzenia jest: zmian (pogorszenie) stanu obiektów, a tym samym naruszenia integralności lub pogorszenia innych właściwości, rzeczywiste lub przewidywane straty gospodarcze i społeczne spowodowane zdarzeniami militarnymi.

Straty mogą być bezpośrednie, mierzone w gotówce lub w naturze lub pośrednie. Straty pośrednie obejmują:

- naruszenie normalnego funkcjonowania systemu gospodarczego kraju i biznesu;
- wycofywanie środków z obiegu;
- ograniczenie możliwości zaspokojenia potrzeb publicznych;
- zagrożenie dla życia ludności.

Na świecie obserwuje się negatywny trend liczby i skali skutków konfliktów zbrojnych, które zaczęły wpływać na sprawność gospodarki i bezpieczeństwo państwa.

Straty bezpośrednie to straty i straty wszystkich części gospodarki narodowej, które znajdują się na dotkniętym obszarze i mają negatywne konsekwencje. Zawierają nieodwracalne straty środków trwałych, straty z tytułu utraty zasobów naturalnych. Dzięki temu firma nie otrzymuje zysku, a państwo - podatki, opłaty

ubezpieczeniowe i inne.

Szkody dzieli się na społeczne, gospodarcze i środowiskowe.

Należy zauważyć, że bezpośrednia szkoda ekonomiczna to udokumentowana szkoda ekonomiczna.

Bezpośrednie szkody społeczne mierzy się liczbą ofiar, rannych i rannych na wojnie. Bezpośrednie szkody społeczne mają aspekt psychologiczny, który wiąże się z utratą zaufania ludzi do zdolności kierownictwa państwa do ich ochrony, nasileniem sprzeczności społecznych.

Bezpośrednia szkoda w środowisku to szkoda rzeczywista i potencjalna, którą szacuje się w ujęciu ilościowym. Obejmują one utracone zyski i dodatkowe koszty eliminacji negatywnych skutków dla życia ludzkiego, zwierząt i roślin, systemów ekologicznych, kompleksów naturalnych. Te negatywne zjawiska są spowodowane naruszeniem standardów jakości środowiska w związku z negatywnymi skutkami wojny.

Pośrednie szkody w środowisku – zanieczyszczenie środowiska powstałe w wyniku zniszczenia przedsiębiorstw. Tworzy to materiały, które są niebezpieczne dla zdrowia ludzkiego i przyrody.

Szkody pośrednie to straty, szkody i dodatkowe koszty poniesione przez obiekty. W czasie wojny nie znalazły się jednak w strefie destrukcyjnych działań. Koszty te spowodowane są zakłóceniami i zmianami w relacjach gospodarczych, infrastrukturze; straty (dodatkowe koszty) z tytułu określonych działań mających na celu wyeliminowanie skutków zdarzeń niepożądanych; straty środowiskowe itp. W szkodzi pośredniej zachodzącej przez zespół zachodzących wydarzeń ważne miejsce zajmują odległe, globalne zmiany w różnych sferach życia publicznego i środowiska. Nie można ich wycenić w kategoriach pieniężnych w stosunku do obecnego pokolenia.

Szkoda całkowita to suma szkód bezpośrednich i pośrednich. Obejmuje również koszty radzenia sobie z następstwami wojny. Jest obliczany w określonym momencie i jest pośredni w porównaniu z całkowitą stratą. Ta ostatnia jest określana ilościowo na dłuższą metę.

Techniki oceny szkód powinny opierać się na: [Ivanov 2015, s. 67]:

- aktualne ceny towarów i usług;
- orzecznictwo;
- doświadczenie w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych, które ma (choć w dużej mierze subiektywne) szeroką bazę ocen, obiektywne i wieloaspektowe statystyki.

4. WOJNA HYBRYDOWA W DONBASIE W LATACH 2013-2021

Konflikt zbrojny w Donbasie jest trudną formą wojny, ponieważ żadna ze stron nie ogłosiła stanu wojny. Takie konflikty powstają z powodu regionalnej walki z rządami, zewnętrznymi graczami. Są niebezpieczne, ponieważ stanowią zagrożenie dla suwerennej władzy nad zarządzaniem terytorialnym. Określmy, jak zmieniły się główne wskaźniki makroekonomiczne na Ukrainie wraz z

początkiem wojny hybrydowej w Donbasie i aneksją Krymu.

Możemy stwierdzić, że w 2021 r. w porównaniu do 2013 r. wzrosły wskaźniki takie jak:

- nominalny PKB o 272%;
- wskaźnik inflacji o 9,73%;
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracowników o 23 zł;
- kurs walutowy o 245%.

Wraz z wybuchem konfliktu zbrojnego na wschodzie realny PKB spadł o 48,5%, wskaźnik inflacji wzrósł o 33,6%, a średni kurs walutowy o 83,5%, a płace spadły do 192 USD (34,3%).

Podobny trend zaobserwowano po pandemii Covid-19:

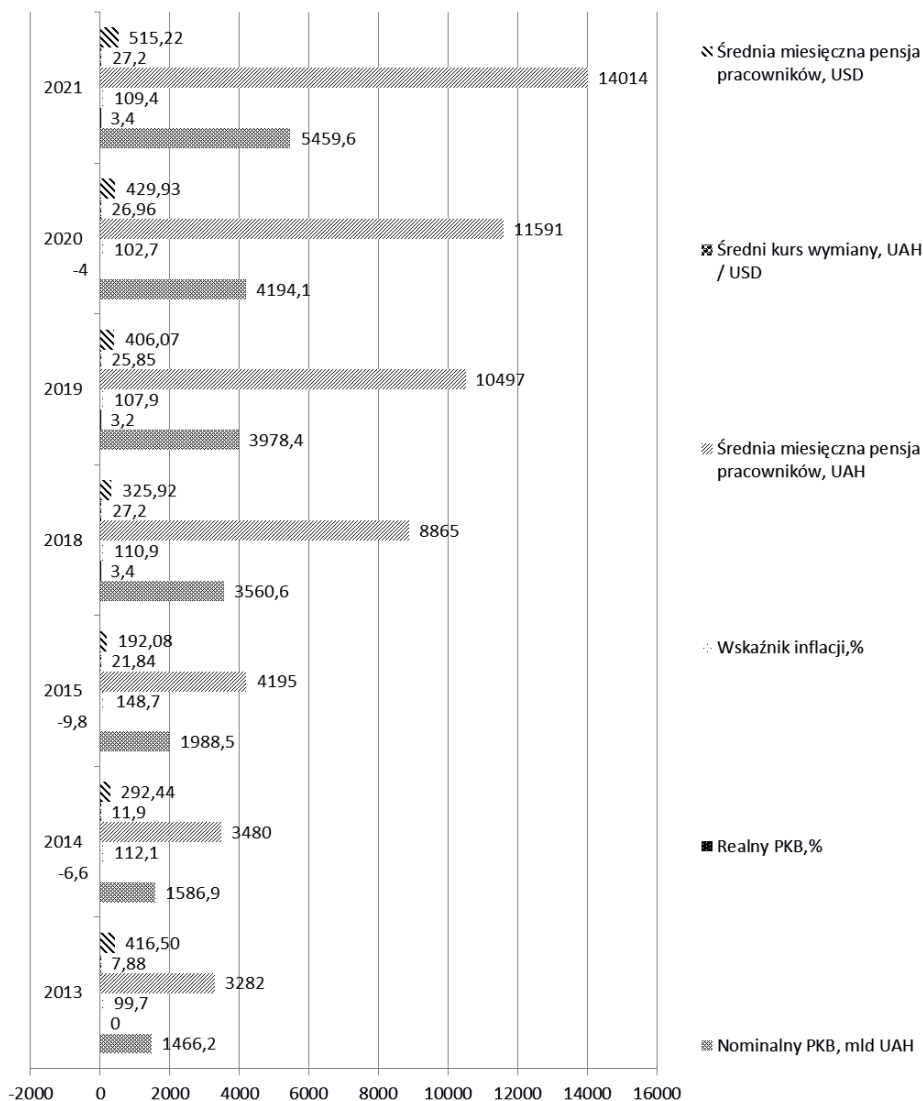
- tempo wzrostu realnego PKB znacznie spadło do -4% (o 225%);
- średni kurs walutowy obniżył się o 4,3%;
- poziom wynagrodzeń wzrósł o 5,9%;
- wskaźnik inflacji spadł o 4,8%;
- nominalny PKB wykazywał tendencję do spowolnienia. Tym samym w 2020 r. w stosunku do 2019 r. wzrosła tylko o 5,4%, a w 2015 r. w stosunku do 2014 r. o 25,3%.

Ogólnie w badaniu wybrano trzy okresy:

Okres 1- 2013-2014 rr. – początek konfliktu na wschodniej Ukrainie. W 2014 roku Ukraina przeżyła głęboki kryzys gospodarczy, który wymusił reformę kluczowych instytucji państwowych. Jednocześnie proces reform komplikowała wojna na wschodzie i aneksja Krymu. Ten ostatni wymagał środków i mobilizacji sił społeczeństwa jako całości. Znaczenie wkładu obwodów Donieckiego i Ługańskiego, a także Krymu jest ogromne. Terytoria te zajmują 13,5% powierzchni Ukrainy, wytwarzały 18% PKB Ukrainy, 25% produkcji przemysłowej, 25% krajowego eksportu [Ivanov 2015, s. 3].

Okres 2 – od 2019 r. – okres pandemii, kiedy rozpoczęła się pandemia Covid-19. Zawiesili trajektorię rozwoju na poziomie makro i mikro, zidentyfikowali nowe obszary zmian, które są związane ze sposobem życia społeczeństwa. Zmiany te wpłynęły na komunikację, pracę, naukę i tak dalej. Ograniczenia obrazowe w zdecydowanej większości krajów świata i na Ukrainie doprowadziły do bezprecedensowej transformacji zachowań podmiotów gospodarczych zarówno na poziomie konsumpcji, jak i produkcji. Ostrożność na tle permanentnej niepewności stała się dominującymi zasadami motywacji.

Rys. 1. Zmiany kluczowych wskaźników makroekonomicznych na Ukrainie w latach 2013-2021 od początku konfliktu zbrojnego na Donbasie

Źródło: opracowane na podstawie danych <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Okres 3 – od 2022 r. – okres militarny, nasilenie negatywnych tendencji rozwojowych w związku z pandemią COVID i wojną na całej Ukrainie. Okres ten charakteryzuje się całkowitym zniszczeniem infrastruktury, przymusowym

przenoszeniem przedsiębiorstw ze wschodu. Rząd przyjął program relokacji przedsiębiorstw w dniu 17 marca 2022 r. [Plan 2020]. Pod koniec marca Ukraina poniosła straty z rosyjskiej inwazji przekraczające 560 miliardów USD. Największe straty okupanci wyrządzili krajowej infrastrukturze – około 120 miliardów USD, a straty przedsiębiorstw i organizacji wyniosły kolejne 80 miliardów USD. Ukraina uruchomiła program nieoprocentowanych pożyczek biznesowych na okres wojny, w ramach którego można uzyskać do 60 mln UAH. Po zakończeniu działań wojennych oprocentowanie pożyczki wyniesie 5%. Firmy z obrotem do 10 mld UAH będą mogły przejść na uproszczony system podatkowy, podobnie jak w trzeciej grupie przedsiębiorców indywidualnych. Zamiast podatku VAT i podatku dochodowego zapłacą 2% obrotu. Również w czasie wojny na Ukrainie zniesiono kontrole podatkowe przedsiębiorstw. Od 1 kwietnia przedsiębiorstwa otrzymają z budżetu państwa 6500 UAH za każdego zatrudnionego migranta [Schvartz 2022]. Według stanu na 5 kwietnia do Ministerstwa Gospodarki wpłynęło 1424 wniosków o relokację przedsiębiorstw ze strefy działań wojennych do rejonów bezpiecznych, z czego 1417 zostało rozpatrzonych. Do transportu przekazano 465 przedsiębiorstw, relokowano 178 przedsiębiorstw, z których 67 już działa [Program, 2022]. Według stanu na 13 kwietnia Ministerstwo Gospodarki otrzymało 1500 wniosków o relokację przedsiębiorstw ze strefy działań wojennych w rejon bezpieczny, przeniesiono 300 przedsiębiorstw, z czego 121 już działa [Melnyska 2022]. W dłuższej perspektywie odbudowa i odbudowa Ukrainy będzie kosztować co najmniej 600 miliardów USD [Svitovyi bank 2022].

5. OCENA GOSPODARKI UKRAIŃSKIEJ W OKRESIE WOJSKOWYM

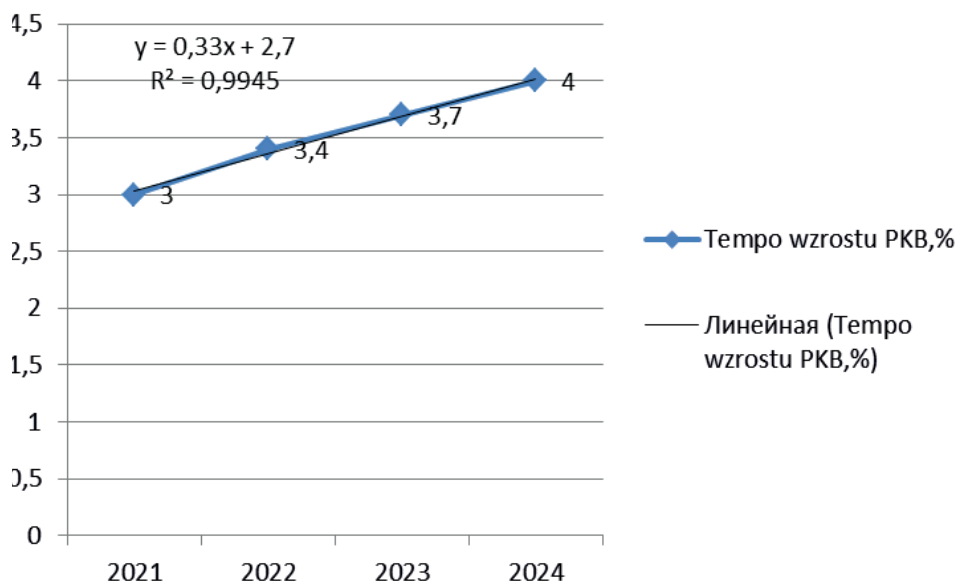
W 2021 r. ukraińska gospodarka wzrosła o ok. 3% po spadku o 3,8% w 2020 r. Kilka czynników przyczyniło się do ożywienia gospodarczego:

- stabilny popyt konsumencki. Powstał, ponieważ dochody obywateli rosły i aktywnie tracili pieniądze na towary i usługi;
- ożywienie ukraińskiego biznesu. Firma dostosowała się do ograniczeń kwarantanny i rozszerzonej produkcji;
- rekordowe zbiory, które Ukraina zebrała w zeszłym roku.

Ożywienie gospodarcze w 2021 roku mogło być szybsze. Przeszkodził mu jednak szybki wzrost cen energii i niedobory na świecie, wysokie koszty surowców oraz nowe wybuchy pandemii, które ograniczają produkcję i wstrzymują dostawy niektórych towarów i usług [Prosto pro ekonomiku 2022].

Według NBU tempo wzrostu PKB miało stopniowo przyspieszać do 4% (rys. 2).

Rys. 2. Tempo wzrostu PKB na Ukrainie w latach 2021-2024, %

Źródło: opracowanie autora zgodnie danych <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-zamaterialami-inflyatsijnogo-zvitu-za-sichen-2022-roku>

Z rys. 2 możemy wnioskować, że rok 2022 miał być początkiem wzrostu głównego wskaźnika PKB, prognozę oparto na modelu liniowym

$$y = 0,33x + 2,7 \text{ o współczynniku } R^2 = 0,99$$

co wskazuje na bardzo ścisłą zależność między czynnikiem i znak wydajności.

Przewiduje się również stopniowe spowolnienie inflacji do 7,7% w 2022 r. i do 5% w 2023 r. W 2021 r. inflacja wyniosła 10% z powodu rosnących cen żywności na świecie. Wpłynęło to na ceny, ponieważ wiele produktów spożywczych na Ukrainie jest eksportowanych i importowanych, ceny energii wzrosły. Drugim powodem wysokiej inflacji jest wzrost dochodów Ukraińców. Wraz ze wzrostem płac wzrosły koszty producentów, co doprowadziło do wzrostu cen towarów i produktów. Spowolnienie inflacji zaplanowano ze względu na: [Prosto pro ekonomiku 2020]:

- stopniowe obniżanie cen na światowych rynkach towarowych z wysokich obecnych poziomów, w tym energii i żywności;
- ubiegłoroczne rekordowe zbiory na Ukrainie powstrzymają wzrost cen żywności;

Narodowy Bank Ukrainy będzie stopniowo podnosić stopę dyskontową, aby przeorientować obywateli z konsumpcji na oszczędności. W końcu im wyższa stopa dyskontowa NBU, tym wyższe stawki banków i bardziej atrakcyjne oszczędności w hrywnach.

Bezrobocie na Ukrainie ma zostać zmniejszone z 9,8% w 2021 r. do 9,1%

w 2022 r., do 8,9% w 2023 r., 8,7% w 2024 r. [Prosto pro ekonomiku 2020]. Zmniejszenie bezrobocia będzie jednak możliwe w miarę ustępowania pandemii i ożywienia gospodarki.

Z powodu wojny na Ukrainie ceny ropy, pszenicy i metali wzrosły do poziomów niewidzianych od kryzysu finansowego z 2008 roku. A ceny gazu w Europie osiągnęły historyczne rekordy. Według prognoz MFW do końca 2022 r. rozwinięte kraje europejskie czekają spowolnienie gospodarek do 3% (w 2021 r. wzrost wynosił średnio 5,6-6,7%) i inflacja na poziomie 5,5%. Według MFW ukraińska gospodarka w 2022 roku skurczy się o ponad jedną trzecią – 35%. Na dzień 1 kwietnia infrastruktura zastała zniszczona o 68 miliardów USD. W rolnictwie będzie spadać eksport oleju słonecznikowego i kukurydzy i wyniesie 5-10% ubiegłorocznej ilości [Zanuda 2022]. W nocy analitycznej „Gospodarka Ukrainy w czasie wojny: ocena operacyjna, kwiecień 2022” [Vyshlinskyi, Repko, Haidai, Horiunov, Kolomiets, Samoiluk 2022], zauważa się, że nastąpią zmiany wskaźników makroekonomicznych, takich jak PKB, budżet, migracje, rolnictwo i przemysł.

Dziewięć najbardziej dotkniętych regionów (obwód Charkowski, Doniecki, Kijowski, Zaporoski, Mikołajowski, Czernihowski, Sumski, Chersoński, Ługański) wytwarza 30% PKB. Według różnych prognoz spadek PKB w 2022 r. wyniesie od -10% do -35–40% (pod warunkiem, że okupowane terytoria nie zwiększą się, a aktywna faza potrwa kilka miesięcy). Można je skonstruować z redukcją zużycia energii elektrycznej o około 35%. Źródła co najmniej 70% PKB Ukrainy pozostają mniej więcej nienaruszone.

Na dzień 8 kwietnia 2022 r. łączne szkody fizyczne oszacowano na 80 miliardów USD. Kwota ta jest głównie przeznaczana na infrastrukturę transportową (39 miliardów USD) i mieszkalnictwo (29 miliardów USD).

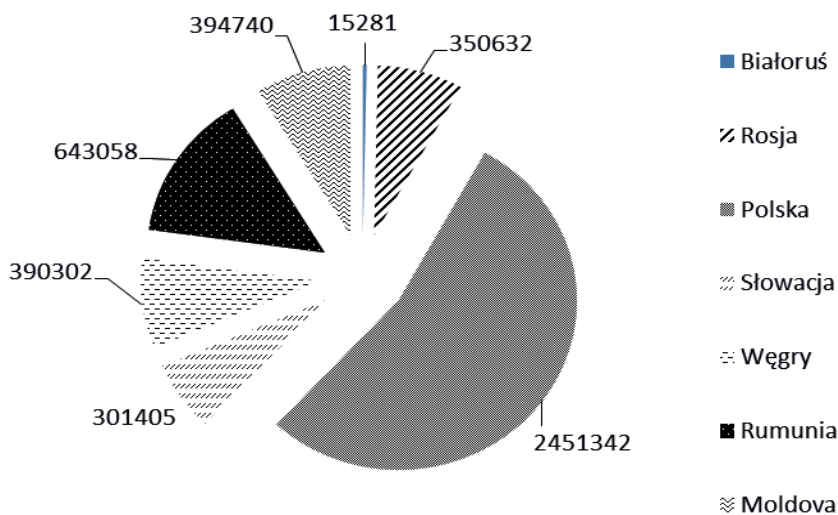
Deficyt ogólnego funduszu budżetowego za I kwartał 2022 r. wynosi 67,5 mld UAH (ok. 2,3 mld USD). Może jednak rosnąć. Około 30% dochodów budżetu ogólnego, czyli 32,5 mld UAH, stanowiły wypłatę dywidendy przez przedsiębiorstwa państwowe (bez 19 mld UAH wpływów z NBU na koniec lutego). Takie źródło nie jest już dostępne. Szacuje się, że pozostałe 70% przychodów będzie miało tendencję do gwałtownego spadku.

Według szacunków ONZ migracja ludności Ukrainy w dniu 24 lutego 2022 r. wyniosła 4,2 mln osób (rys. 3). W dniach 21-23 lutego 113 tys. osób przeniosło się z obwodów Donieckiego i Ługańskiego do Rosji. Prawie 6,48 mln osób to przesiedleńcy na Ukrainie z powodu wojny. Wszystko to wskazuje na brak siły roboczej na Ukrainie. Spowolni to ożywienie gospodarcze po wojnie.

Najbardziej ucierpiało rolnictwo na Ukrainie. Walki toczą się na gruntach ornych i gospodarstwach. Około 13% terytorium Ukrainy jest zaminowane, co komplikuje akcję zasiewów. Ze względu na ryzyko przedłużającej się wojny w obwodach Charkowskim, Ługańskim, Donieckim, Zaporoskim i Chersońskim Ukraina może stracić 23% w produkcji pszenicy, 3% w kukurydzy, 21% w

jęczmieniu i 20% w nasionach słonecznika. Udział Ukrainy w całkowitym chińskim imporcie mąki pszennej wynosi 44%, kukurydzy - 55%, oleju słonecznikowego - 59% [Vyshlinskyi, Repko, Haidai, Horiunov, Kolomiets, Samoiliuk 2022, s. 12].

Rys. 3. Ludność opuściła Ukrainę w dniu 3 kwietnia 2022 r., osób

Źródło: H. Vyshlinskyi, M. Repko, Yu. Haidai, D. Horiunov, O. Kolomiets, M. Samoiliuk, *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: operatywna otsinka, kviten 2022: analityczna zapyska* [Economy of Ukraine during the war: operational assessment, April 2022: analytical note], s. 13.

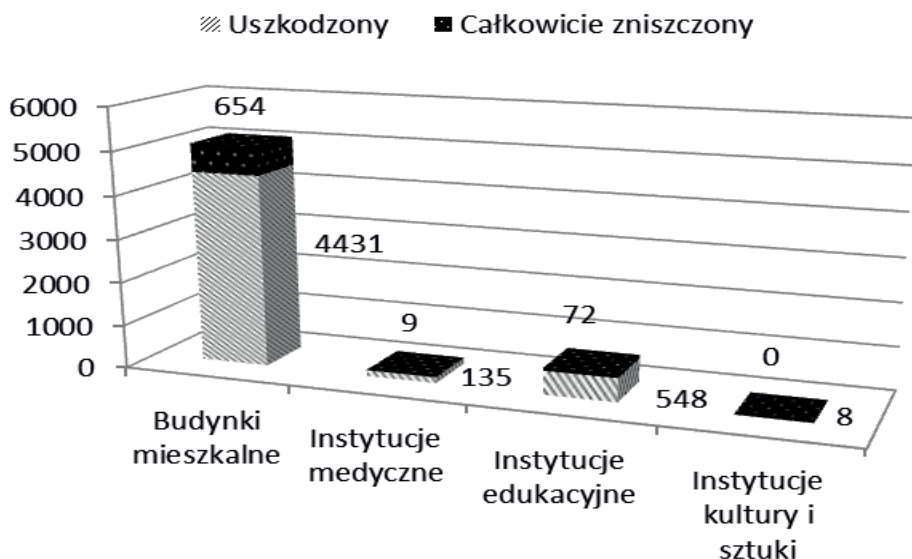
Straty przemysłu sięgają 6,7 miliarda USD. Około 100 przedsiębiorstw przemysłowych jest uszkodzonych lub zniszczonych. Hutnictwo straciło 30% aktywów w wyniku zniszczenia największych zakładów metalurgicznych na Ukrainie: Azowstal, MMK Iljicz, Koksownia Awdijewka, ArcelorMittal Krzywy Róg, Zaporizstal i Kametstal.

Wśród infrastruktury cywilnej zniszczeniu uległo wiele budynków i budowli, placówek oświatowych i szpitali. Od 22 marca zniszczenia obserwowane są prawie we wszystkich obwodach, z wyjątkiem obwodów Wołyńskiego, Lwowskiego, Zakarpackiego, Iwano-frankowskiego, Czernowieckiego, Tarnopolskiego i Połtawskiego (rys. 4).

Niepokój budzą wyniki badań przeprowadzonych w 2020 roku przez IOM. Pokazali, że po sześciu latach wojny prawie 40% przesiedleńców w latach 2014-2015 nie zamierzało wracać do domu w rejon Donbasu [Maizhe 40 % 2020]. Po miesiącu wojny 10% ukraińców przekraczających granicę na Zakarpaciu nie zamierzało wrócić na Ukrainę, 11% rozważało taką opcję [Ukraińscy uchodźcy 2022]. Na Ukrainie powstaje sytuacja z niedoborem siły roboczej i

spowolnieniem ożywienia gospodarczego po wojnie z powodu znacznej utraty kapitału ludzkiego i dużej redystrybucji zasobów pracy w kraju. Wszystko to wpłynie negatywnie na poziom rozwoju zachodniej i wschodniej Ukrainy, wystąpią znaczne dysproporcje w rozwoju regionalnym.

Rys. 4. Liczba zniszczonych obiektów infrastruktury cywilnej na Ukrainie na dzień 22.03.2022, sztuk

Źródło: H. Vyshlinskyi, M. Repko, Yu. Haidai, D. Horiunov, O. Kolomiets, M. Samoiluk, *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: operatywna otsinka, kviten 2022: analytychna zapyska* [Economy of Ukraine during the war: operational assessment, April 2022: analytical note], s. 15.

6. PODSUMOWANIE

Tym samym ekonomiczne konsekwencje wojny dla Ukrainy są niezwykle negatywne. Wynika to z konsekwencji pandemii koronawirusa, która nadszarpnęła tempo rozwoju kraju. Działania wojenne tylko pogłębiły negatywne dysproporcje w rozwoju regionów, opóźniły na dziesięciolecia proces odbudowy i rozwoju gospodarki Ukrainy. Bez interwencji państwa i globalnego wsparcia Ukraina nie będzie w stanie przezwyciężyć negatywnych skutków wojny. Rząd opracowuje pakiety odnowy biznesu, które pobudzą gospodarkę. Łącznie z [Vyshlinskyi, Repko, Haidai, Horiunov, Kolomiets, Samoiluk 2022, s. 16–18]:

1. wstępne podwyższenie rocznego limitu dochodów dla 3 grup przedsiębiorstw w uproszczonym systemie podatkowym z 7,5 mln do 10 mld hrywien. Później, w drugim pakiecie, limity zostały zniesion;
2. obniżenie jednolitej stawki podatku z 5% do 2%;
3. zniesienie ograniczeń we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej, z

- wyjątkiem wyrobów akcyzowych i gier hazardowych;
4. umożliwienie przedsiębiorstwom w powszechnym systemie podatkowym zapłacenia podatku w wysokości 2% obrotu zamiast VAT (20%) i podatku dochodowego (18%);
 5. zwolnienie podatników grup 1 i 2 uproszczonego systemu podatkowego z płacenia podatków, wszyscy podatnicy zostali zwolnieni z obowiązku płacenia podatków środowiskowych i gruntowych od obiektów w strefie działań wojennych, zatwierdzenie zerowej stawki akcyzy i 7% VAT od benzyna od 20% i przyznanie prawa do zadeklarowania ulgi podatkowej na towar na dokumenty pierwotne (rozliczeniowe);
 6. rozszerzenie programu „5-7-9%”. Przewiduje, że ukraiński biznes może otrzymać do 60 mln UAH przy oprocentowaniu 0%. Po wojnie wskaźnik ten wzrośnie do 5%. Kredyty inwestycyjne udzielane są na okres do 5 lat, a na finansowanie kapitału obrotowego – do 3 lat;
 7. państwo częściowo gwarantuje ukraińskim bankom udzielanie kredytów małym i średnim przedsiębiorstwom (do 80% całkowitego kosztu);
 8. do kampanii siewnej proponuje się zrekompensowanie oprocentowania kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw rolnych o obrotach rocznych do 20 mln euro (organ do 50 mln UAH);
 9. agencja kredytów eksportowych udziela kredytów eksporterom ukraińskim. Zmniejszy to koszt finansowania;
 10. zamrożenie oficjalnego kursu walutowego NBU na poziomie 29,25 UAH/USD;
 11. otwarcie przez NBU nieograniczonych kredytów refinansowych in blanco w celu wsparcia płynności ukraińskich banków.

Wszystkie te działania przyczynią się do ożywienia gospodarki Ukrainy w najbliższej przyszłości w tych regionach, które nie są aktywne w działaniach wojennych.

Wojna dotknęła nie tylko 9 regionów, w których toczą się działania wojenne, ale także inne regiony Ukrainy. Rozpatrywane straty PKB to dolna granica realnych strat dla gospodarki Ukrainy spowodowanych wojną. Kryzys w gospodarce pogłębił procesy w pierwszych dwóch okresach, w tym konflikt na wschodzie Ukrainy od 2013 roku i pandemię od 2019 roku.

BIBLIOGRAFIA

- Dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Data from the State Statistics Service of Ukraine], <http://stat.gov.pl> [20.04.2022].
- Ivanov S.V. (2015), *Vplyv zbroinoho konfliktu (viiny, boiovykh dii) na vartist pidpriemstva: monohrafiia* [The impact of armed conflict (war, hostilities) on the value of the enterprise: monograph], Dn-vsk: Vyd-vo Makovetskyi.

- Kamiński R., Polinkevych O. (2018), *Polityka innowacyjna Unii Europejskiej na tle Stanów Zjednoczonych i Japonii*, [w:] Kamiński R. (red.), *Innowacje gospodarcze wybrane aspekty ekonomiczne i prawne*, Poznań: Wyd. Naukowe UAM w Poznaniu.
- Keynes J.M. (1920), *The Economic Consequences of the Peace*, New York: Harcourt, Brace and Howe.
- Khovrak I., Polinkevych O., Trynchuk V. (2021), *Management of financial institutions on the basis of corporate social responsibility as a driver of sustainable development*, VIII International Scientific Conference Determinants of Regional Development, n. 2, p. 246-264, dec. 2021. Conference Proceedings.
- Maizhe 40% pereselentsiv ne planuiut povertatysia dodomu pislia zavershennia viiny – opytuvannia [Almost 40% of migrants do not plan to return home after the war – poll], <https://dilo.net.ua/zhyttya/majzhe-40-pereselentsiv-ne-planuyut-povertatysya-dodomu-pislya-zavershennya-vijny-opytuvannya/> [07.04.2022].
- Melnytska Yu. (2022), *Kilkist pidpriemstv, shcho pochaly pratsiuvaty za prohramoiu relokatsii* [Number of enterprises that started working on the relocation program], Investory new, 13.04.2022, <https://investory.news/kilkist-pidpriemstv-shho-pochali-pracyuvati-za-programoyu-relokacii-dosyagla-121/> [13.04.2022].
- *Plan nevidkladnykh zakhodiv z peremishchennia u razi potreby vyrobnychkyh potuzhnostei sub'iektiv hospodariuvannia z terytorii, de vedutsia boiovi dii ta/abo ye zahroza boiovykh dii, na bezpechnu terytoriiu* [Plan of urgent measures to relocate, if necessary, the production capacity of economic entities from the territories where hostilities are taking place and / or there is a threat of hostilities to a safe territory]: Rozporiadzhennia Uriadu №246-r vid 25.03.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text> [25.03.2022].
- Polinkevych O. (2021), *The Concept of Sustainable Business Development in Ukraine*, Studies in a changing business environment. Vilnius: Lietuvos ekonomikos destytojq asociacija, P. 79–85.
- Polinkevych O. (2020), *Innowacyjny paradygmat filozofii biznesu w okresie COVID-19* [w:] Kamiński R. (red.), *Kryzys jako determinanta innowacji gospodarczych*, Poznań: PTE, s. 79–89.
- Polinkevych O., Glonti V., Baranova V., Levchenko V., Yermoshenko A. *Change of business models of Ukrainian insurance companies in the conditions of COVID-19*, Insurance Markets and Companies, 12(1), 83-98. doi:10.21511/ins.12(1).2021.08.
- Polinkevych O., Kamiński R. (2018), *Corporate image in behavioral marketing of business entities*, *Innovative Marketing*, Volume 14, Issue 1, [http://dx.doi.org/10.21511/im.14\(1\).2018.04](http://dx.doi.org/10.21511/im.14(1).2018.04).

- Polinkevych O., Kamiński R., Lipych L. (2021), *Upravlinnia ekonomichno povedinkoiu pidpriemstva v umovakh sotsialno-psykholohichnoi napruhy* [Management of economic behavior of the enterprise in conditions of socio-psychological stress], Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia Ekonomichna, Vyp. 61, s. 214–224.
- Polinkevych O., Khovrak I., Trynchuk V., Klapkiv Y., Volynets I. (2021), *Business Risk Management in Times of Crises and Pandemics*, “Montenegrin Journal of Economics” 17: 3, 117-127.
- Polinkevych O.M., (2021), *Adaptyvnyi mekhanizm upravlinnia zminamy u biznes-strukturakh v umovakh COVID-19* [Adaptive change management mechanism in business structures in the conditions of COVID-19], Yevropeiskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii. 2021. Vyp. 2 (26).
- *Prohrama relokatsii: 465 pidpriemstv peredani dlia transportuvannia, 178 – perevezeni v bezpechni rehiony* [Relocation program: 465 enterprises transferred for transportation, 178 - transported to safe regions], 06.04.2022, <https://ck-oda.gov.ua/ekonomika/programa-relokaciyi-465-pidpriemstv-peredani-dlya-transportuvannya-178-perevezeni-v-bezpechni-regioni/> [06.04.2022].
- *Prosto pro ekonomiku (za materialamy Inflatsiinoho zvituu za sichen 2022 roku)* [Just about the economy (according to the Inflation Report for January 2022)], <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-za-materialami-inflyatsiynogo-zvitu-za-sichen-2022-roku> [31.01.2022].
- Shvarts D. (2022), *Stvorennia nadiinoho tylu: yak pratsiuie derzhavna prohrama relokatsii biznesu* [Creating a reliable rear: how the state program of business relocation works], UNIAN, 03.04.2022, <https://www.unian.ua/economics/finance/stvorennia-nadiynogo-tilu-yak-pracyuye-derzhavna-programa-relokacii-biznesu-novini-ukrajina-11771461.html> [03.04.2022].
- *Svitovyi bank otsinyv finansovyi zbytok Ukrainy vid rosiiskoho vtorhnennia u \$ 60 mlrd* [World Bank estimates Ukraine's financial loss from Russian invasion at \$ 60 billion], Ukrinform, 22.04.2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3464391-svitovij-bank-ociniv-fizicnij-zbitok-ukraini-vid-rosijskogo-vtorgnenna-u-60-milardiv.html> [22.04.2022].
- *Ukrainski bizhentsi: nastroi ta otsinky (berezen 2022 r.)* [Ukrainian refugees: attitudes and assessments (March 2022)], <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukrainski-bizhentsi-nastroi-ta-otsinky> [07.04.2022].
- Vyshlinskyi H., Repko M., Haidai Yu., Horiunov D., Kolomiiets O., Samoiluk M., *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: operativna otsinka, kviten 2022: analitychna zapyska* [Economy of Ukraine during the war: operational assessment, April 2022: analytical note], <https://ces.org.ua/ua/economy-in-war/> [20.04.2022].

- Zanutda A. (2022), *Yak vtorhnnennia Rosii obvalyt biudzhnet Ukrainy ta vdaryt po ekonomitsi Yevropy [How Russia's invasion will collapse Ukraine's budget and hit Europe's economy]*, BBC News Ukraina, 22.04.2022, <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61190565> [07.07.2018].

ECONOMIC CONSEQUENCES OF MILITARY CONFLICTS - UKRAINIAN CONTEXT

Summary: The aim of the article was to highlight the periods that affect the economy of Ukraine and analyze the economic consequences of them. The author developed the thesis that the war period had a negative impact on the economy of Ukraine. There are three main periods: 1 period (2013-2014) - the maturing of the conflict in eastern Ukraine, 2 period (from 2019) - the pandemic period, 3 period (from 2022) - the military period. To achieve the goal of research and verification of this thesis, the method of comparative analysis, analysis, synthesis, abstraction was used. The article describes the essence of the consequences, losses and damages that arise as a result of hostilities. The ratio of these categories is outlined and the measurement of these processes is given. The analysis of the processes of economic development of Ukraine was carried out in three periods. The choice of each period is substantiated and its time frame is outlined. They show the negative consequences and the vector of development of Ukraine's economy. Particular attention is paid to the third stage - the military. The fall of the Ukrainian economy will have a negative impact on the world economy and weaken food security, as Ukraine is a leader in food exports to the world. The study focuses on the role of nine areas of active hostilities. Any conflict is dangerous because it threatens the sovereign power to govern the territories. Therefore, hostilities on the territory of Ukraine pose a threat not only to the economy of Ukraine, but also to the whole world. Scenarios for the development of Ukraine's economy without war are analyzed. The main factors that would contribute to the recovery of the economy from the armed conflict in the East and the coronavirus pandemic in the following areas: GDP, unemployment, inflation, NBU discount rate. The conclusions concern the possibilities of economic recovery of Ukraine through state renovation programs. Assumptions have been made about the loss of labor and a study has been announced that most Ukrainians may not want to return to their regions from which they were forced to relocate.

Key words: enterprise, socially responsible business, economic consequences of war, losses, losses, relocation of enterprises.

prof. dr hab. Oksana Polinkevych
Łucki Narodowy Techniczny Uniwersytet
Wydział Cel, Materiałów i Technologii
Katedra Turystyki i Hotelarstwa i Biznesu
Gastronomicznego
ul. Lwowska 75
43018 Łuck, Ukraina
e-mail: Kravomp@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6924-7296

